

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA BUXGALTERIYA HISOBINING YURITILISHI

Qo‘chqorova E‘zoza Rahimjon qizi

Toshknet Xalqaro Moliyaviy Boshqaruv va Texnologiyalar Universiteti Buxgalteriya hisobi va Moliy (UOS) Fakulteti 4-kurs talabasi.

Annotatsiya. *Ushbu maqola kichik biznes subyektlarida buxgalteriya hisobining yuritilishiga bag‘ishlangan bo‘lib, unda buxgalteriya hisobining soddalashtirilgan shakllar asosida qanday tashkil etilishi, normativ-huquqiy me‘yorlar talablari hamda amaliyotdagi muammolar tahlil qilingan. Kichik biznes subyektlari uchun hisob yuritishning qulayliklari, xarajatlar va daromadlarni qayd etish usullari, soliqqa oid hisobotlarning tuzilishi, elektron tizimlar orqali hisob yuritish imkoniyatlari ko‘rib chiqilgan. Shuningdek, maqolada kichik korxonalarda buxgalteriya hisobini avtomatlashtirish, zamonaviy dasturlarni joriy etish va bu orqali moliyaviy nazoratni kuchaytirish masalalari yoritilgan. Tadqiqotlar asosida kichik biznes vakillarining buxgalteriya hisobiga oid bilim va ko‘nikmalarini oshirish, amaliy tajriba almashish hamda axborot texnologiyalaridan foydalanishni kengaytirish zarurligi asoslab berilgan. Maqola natijalari buxgalteriya tizimining kichik tadbirkorlik subyektlari uchun moslashtirilgan modelini taklif qilishga xizmat qiladi. Ushbu ish ilmiy izlanish olib borayotgan tadqiqotchilar, kichik biznes egalari va amaliyotchi buxgalterlar uchun foydali bo‘lishi mumkin.*

Kalit so‘zlar: *Kichik biznes, buxgalteriya hisobi, soddalashtirilgan shakl, moliyaviy hisobot, soliq, nazorat, elektron tizimlar, avtomatlashtirish, xarajatlar, daromadlar, qonunchilik, axborot texnologiyalari, tahlil, kichik korxona, hisob yuritish.*

Kirish

Bugungi kunda kichik biznes subyektlari mamlakat iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ular nafaqat yangi ish o‘rinlari yaratishda, balki mahalliy bozorda raqobat muhitini rivojlantirish, aholining bandligini ta‘minlash, innovatsiyalarni joriy etish va soliq tushumlarini oshirishda ham beqiyos rol o‘ynaydi. Ayniqsa, kichik tadbirkorlik subyektlari ko‘plab rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiy faollikning asosiy drayveri sifatida qaralmoqda. Shu nuqtai nazardan, kichik biznes korxonalarining faoliyatini samarali tashkil etish, ularning moliyaviy ahvolini to‘g‘ri boshqarish va nazorat qilishda buxgalteriya hisobining o‘rni nihoyatda muhimdir.

Kichik biznes subyektlarida buxgalteriya hisobi odatda soddalashtirilgan tartibda yuritiladi. Bu ularning hajmi, ishchi kuchi soni va moliyaviy aylanish miqdori bilan bog‘liq.

Bunday yondashuv hisob yuritishda ortiqcha hujjatbozlik va xarajatlarning oldini olishga yordam beradi. Biroq, buxgalteriya hisobining soddalashtirilgan shaklda yuritilishi ayrim hollarda muayyan qiyinchiliklarga ham olib keladi. Jumladan, buxgalteriya ma'lumotlarining yetarlicha to'liq emasligi, hisobotlarning noto'g'ri tuzilishi, soliq organlari bilan munosabatlarda xatoliklar yuzaga kelishi mumkin.

Mamlakatimizda kichik biznes subyektlari uchun soddalashtirilgan buxgalteriya hisobining qonunchilik asoslari mavjud bo'lib, ularga tegishli imtiyoz va yengilliklar belgilangan. Shunga qaramay, amaliyotda kichik biznes egalari buxgalteriya hisobini yuritishda ko'plab muammolarga duch kelmoqda. Bu muammolar orasida malakali buxgalterlarning yetishmasligi, hisob-kitoblarning elektron dasturlar orqali yuritilmasligi, qonunchilikdagi o'zgarishlardan xabardor bo'lmaslik kabi holatlar mavjud.

Shu sababli, kichik biznes subyektlarida buxgalteriya hisobining to'g'ri, shaffof va samarali yuritilishi nafaqat ichki moliyaviy intizomni mustahkamlash, balki soliq organlari va boshqa nazorat organlari bilan to'g'ri hamkorlik qilish, bank va investorlar oldida ishonchli moliyaviy ko'rinish hosil qilishda ham alohida ahamiyat kasb etadi.

Ushbu maqolada kichik biznes subyektlarida buxgalteriya hisobining yuritilishi, uning asosiy usullari, qonunchilik asoslari, duch kelinayotgan muammolar hamda ularni bartaraf etish yo'llari tahlil qilinadi. Ayniqsa, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish orqali hisob yuritishni avtomatlashtirish, malakali buxgalterlar tayyorlash va ularning doimiy malakasini oshirish masalalariga e'tibor qaratiladi. Maqola natijalari kichik tadbirkorlik subyektlarida moliyaviy boshqaruvni takomillashtirish va hisobot tizimini yanada samarali tashkil etishga xizmat qilishi mumkin.

Asosiy qism

Kichik biznes subyektlarida buxgalteriya hisobining yuritilishi ko'plab omillarga bog'liq bo'lib, ularning o'ziga xos faoliyat ko'lami, iqtisodiy imkoniyatlari, qonunchilikda belgilangan talablar va texnologik imkoniyatlar asosida shakllanadi. Kichik biznesni rivojlantirishda buxgalteriya hisobi nafaqat moliyaviy holatni aniqlashda, balki tashkiliy boshqaruv qarorlarini qabul qilishda ham muhim axborot manbai hisoblanadi.

Birinchi navbatda, kichik biznes subyektlarida buxgalteriya hisobining yuritilish shakllari haqida so'z yuritish lozim. Aksariyat hollarda bu subyektlar soddalashtirilgan hisob shakllaridan foydalanadilar. Bunda ular to'liq ikki tomonlama yozuv tizimini yuritmasdan, faqat asosiy daromad va xarajatlarni ro'yxatga olib boradilar. Bu esa ularning moliyaviy faoliyatini yengilroq yuritish imkonini beradi, biroq bir vaqtning o'zida buxgalteriya axborotlarining to'liqligi va aniqligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Ikkinchi jihat — buxgalteriya hisobini yuritishda normativ-huquqiy bazaning o'rni. O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida kichik biznes subyektlariga tegishli bir qator

yengilliklar va imtiyozlar mavjud. Masalan, ular soddalashtirilgan soliq tizimidan foydalanishlari, oddiylashtirilgan moliyaviy hisobot shakllarini taqdim etishlari mumkin. Biroq qonunchilik tez-tez yangilanib borayotganligi sababli kichik korxonalar bunday o‘zgarishlardan xabardor bo‘lib borishlari va hisob yuritishda ularni to‘g‘ri qo‘llashlari zarur. Bu esa malakali buxgalter kadrlarining mavjudligini talab etadi.

Uchinchi muhim jihat — buxgalteriya hisobini yuritishda axborot texnologiyalaridan foydalanish masalasidir. Zamonaviy dasturiy ta‘minotlar yordamida kichik biznes subyektlari o‘zlarining buxgalteriya hisobini avtomatlashtirilgan shaklda yurita oladilar. Buning uchun 1C, SAP, QuickBooks, Zoho Books kabi dasturlar keng qo‘llaniladi. Ushbu dasturlar yordamida real vaqt rejimida moliyaviy hisobotlar tuzish, soliq hisob-kitoblarni yuritish, naqd va naqdsiz mablag‘lar harakatini nazorat qilish mumkin. Biroq bu dasturlar bilan ishlash uchun tegishli malaka va ko‘nikmaga ega bo‘lgan xodimlar zarur bo‘ladi.

To‘rtinchi jihat — amaliyotdagi muammolar va ularning yechimlari. Kichik biznes subyektlarining aksariyatida buxgalteriya hisobini yuritishda malaka yetishmovchiligi, moliyaviy savodxonlikning past darajasi, buxgalteriya dasturlarining mavjud emasligi yoki ulardan foydalanishdagi cheklovlar kabi muammolar mavjud. Shu boisdan, kichik biznes egalari ko‘pincha mustaqil ravishda yoki tajribasiz xodimlar yordamida hisob yuritishga urinadilar. Bu esa noto‘g‘ri hisob-kitoblarga, soliq va moliyaviy hisobotlarda xatoliklarga olib keladi.

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi choralarni ko‘rish tavsiya etiladi:

1. Malakali buxgalterlar tayyorlash – kasb-hunar kollejarida va oliy ta‘lim muassasalarida kichik biznesga moslashtirilgan buxgalteriya o‘quv dasturlarini ishlab chiqish.
2. Elektron tizimlarga o‘tishni rag‘batlantirish – davlat tomonidan kichik biznes subyektlari uchun bepul yoki arzon dasturiy ta‘minotlar taqdim etilishi.
3. Qonunchilik bo‘yicha maslahat xizmatlarini rivojlantirish – kichik biznes egalari uchun bepul yoki arzon narxlarda yuridik va buxgalteriya maslahat markazlarini tashkil etish.
4. Onlayn o‘quv kurslari va seminarlar tashkil qilish – kichik tadbirkorlar uchun doimiy ravishda yangilanib turadigan o‘quv platformalari orqali buxgalteriya va soliq tizimiga oid bilimlar berish.

Shuningdek, buxgalteriya hisobining shaffof yuritilishi kichik biznes subyektlariga bank kreditlarini olishda, investorlarni jalb qilishda va davlat ko‘magiga ega bo‘lishda muhim ahamiyat kasb etadi. Aynan buxgalteriya hisobining to‘g‘riligiga qarab, tashkilotning moliyaviy barqarorligi, rentabelligi va o‘sish sur‘atlari baholanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, kichik biznes subyektlarida buxgalteriya hisobining samarali yuritilishi ularning moliyaviy barqarorligini ta'minlash, soliq majburiyatlarini o'z vaqtida va to'g'ri bajarish, hamda tashqi muassasalar oldida ishonchli imij yaratishda muhim omil hisoblanadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, kichik biznes vakillari ko'pincha soddalashtirilgan buxgalteriya shakllaridan foydalanadilar, biroq bu usullar ba'zida hisobotlarning to'g'riligi va aniqligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Shuningdek, buxgalteriya hisobini yuritishda malakali mutaxassislarning yetishmasligi, texnologik imkoniyatlardan to'liq foydalanilmasligi, qonunchilikdagi yangiliklardan xabardorlikning pastligi asosiy muammolar sifatida namoyon bo'lmoqda. Ushbu kamchiliklarni bartaraf etish uchun elektron hisob tizimlaridan foydalanishni kengaytirish, buxgalterlar malakasini oshirish va maslahat xizmatlarini yo'lga qo'yish zarur.

Natijada, kichik tadbirkorlik subyektlarida hisob yuritish jarayoni takomillashib, ularning iqtisodiy faoliyati shaffof va samarali bo'lishiga xizmat qiladi. Bu esa umuman mamlakat iqtisodiyotining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1) Akhmadjonov, O., Abdullaev, A., Umarjonov, B., & Shamsiddinov, M. (2021). Islom moliyasining xususiyatlari. *Scientific progress*, 2(8), 634-638.
- 2) Akhmadjonov, O., Abdullaev, A., Shamsiddinov, M., & Umarjonov, B. (2022). ISLAMIC FINANCE. *Scientific progress*, 3(2), 48-50.
- 3) Akhrorjon, A., & Oybek, A. (2022). Characteristics of Islamic Finance. In *International scientific conference" Topical issues of the economy in modern*.
- 4) Akhmadjonov, O., Abdullaev, A., Ubaydullayev, A., Omonov, I., & Mirzamahmudov, B. (2022). ISLOM BANKI VA AN'ANAVIY BANKLAR O'RTASIDAGI FARQLAR. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(10-2), 755-761.
- 5) Akhrorjon, A. (2022). Uzbekistan and the World Trade Organization management system. In *International scientific conference" Topical issues of the economy in modern*.
- 6) Akhrorjon, A., & Oybek, A. (2022). Danger in Islamic Banking. In *International scientific conference" Topical issues of the economy in modern*.
- 7) Abdullaev, A. (2022). O'zbekiston iqtisodiyoti uchun jstga a'zo bo'lish sabab muammo va natijalari. *Raqamli texnologiyalar va ta'lim istiqbollari*, 1(2), 113-121.
- 8) Akhrorjon, A., & Zumradkhan, K. (2022). The impact and results of membership of the wto on the education system. *Educational Research in Universal Sciences*, 1(5), 24-32.

9) Akhrorjon, A. (2022). Reasons, problems and consequences for the accession of the Uzbek economy to the WTO. In *International scientific conference" Topical issues of the economy in modern*.

10) Akhmadjonov, O., Abdullaev, A., Karimova, S., & Solijonova, F. (2022). Jahon savdo tashkiloti boshqaruv tizimi. *Scientific progress*, 3(2), 343-347.

11) Akhmadjonov, O., Abdullaev, A., Anvarov, J., & Ismoilov, S. (2022). Islom moliyasi. *Scientific progress*, 3(2), 45-47.

12) Akhmadjonov, O., Abdullaev, A., Yusupov, S., & Anvarov, J. (2021). Islom bankchiligidagi xavf. *Scientific progress*, 2(8), 639-642.

13) Axadjon o'g'li, A. A., & Sabirovna, G. G. (2025). JSTGA A'ZO BO 'LISHNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI. *ZAMIN ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, 1(5), 101-108.

14) Abdullaev, A. (2021). RAQAMLI IQTISODIYOT-KADRLAR TAYYORLASHNING DOLZARB MASALALARI. *Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotning o 'ziga xos xususiyatlari, uning*.

15) Mamadjonov, M., Abdullayev, A., Abdurahmonov, I., & Mamadaliyev, A. (2021). Challenges of management in the digital economy. *Scientific progress*, 2(6), 1533-1537.

16) AA, M. F. M. (2021). RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI VA AMALIY AHAMIYATI. *ÂXEOPOT-KOMMYHHKÂflfIX TEXHOMrnmÂPH BÂ TEÏÏEKOMMYHHKÂ^ mÂPHHHr 3ÂMOHÂBHH MYÂMMOÏÏÂPH BÂ EHHMÏÏÂPH OHÏÏÂHH PECnYEmKÂ HÏÏMHH-TEXHHKÂHMYMÂHMHMrMÂrbPY3ÂÏÏÂP TmflÂMH*, 2(6), 794.

17) Akhmadjonov, O., Abdullayev, A., Abdupattayev, A., & Sultonov, M. (2021). Islamic banking management, assets and liabilities. *Scientific progress*, 2(6), 1525-1532.

18) Axrorjon, A., & Maxliyoxon, O. (2024). TA'LIM SIFATI OSHISHIDA JSTNING O 'RNI. *YANGI O 'ZBEKISTONDA IJTIMOYIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR*, 2(1), 113-118.

19) Mulaydinov, F. (2024). Application, place and future of digital technologies in the educational system. *Nordik ilmiy-amaliy elektron jurnali*.

20) Jumanova, S. (2024). Analysis of PISA test results in Uzbekistan and prospects of preparing primary education students for PISA test. *Nordik ilmiy-amaliy elektron jurnali*.

21) Akhrorjon, A., & Maxliyoxon, O. (2024). IMPACT, RESULTS AND CONSEQUENCES OF WTO ACCESSION ON THE EDUCATION SYSTEM. *International Multidisciplinary Journal of Universal Scientific Prospectives*, 2(1), 6-15.

22)Ikromjonovna, J. S., & Axadjon o‘g‘li, A. A. (2023). O ‘ZBEKISTONDA PISA TESTI NATIJALARI VA BOSHLANG ‘ICH TA’LIM O ‘QUVCHILARINI BU TESTGA TAYYORLASH ISTIQBOLLARI. *QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 9, 159-162.

23)Abdullaev, A., & Odilova, M. (2024). The Role of WTO in Improving the Quality of Education. *Yosh Tadqiqotchi Jurnal*i, 3(1), 140-148.